

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

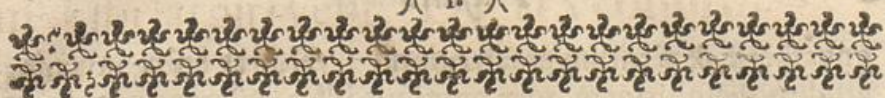
Scipio Claromontius De Ratione Status

Chiaramonti, Scipione

[S.l.], 1679

Praefatio Et Introductio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10064

PRÆFATIO

ET

INTRODUCTIO.

Es plurimæ interdum sine arte rectè peragi possunt: at contra artem nulla res unquam. Ita videmus quosdam destitutos Logica arte, nihilominus non paucas veritates, magna ingenii dexteritate & rectè quæsiuisse, & abundè satis invenisse. Verum enim vero, qui in scientiarum tramite adversus ejusdem regulas processit, semper in errores non leves offendit. Quod cum primis deprehenditur in scriptis plurimis, qui de Ratione Status circumferuntur: quæ quamvis perbene multa numero sint, eorumque nonnulla ingeniorum excelsorum, & doctorum scriptorum opera: attamen revera dici potest, quod adhuc intricata magis quam plana, obscura magis, quam dilucidè expedita ejus sit cognitio. Nec alia, sive adeò præcipua causa est, quam quod in hunc diem erraverint in præcepto quodam Logico: quod exigit, ut si vocabulum quoddam plurium significationum obveniat, (æquivocum illud appellant Scholæ) principio in suas distinguatur significationes, antequam ad illud definiendum veniamus. Quoniam itaque æquivoca vox est, Ratio Status, ut postea intelligemus, negari non potest, aberrasse eos, qui de illa scripserunt: enimvero haud prævia distinctione debita, tentarunt dare nobis communem quandam ejus definitionem. At conatus irritus exstitit, licet ma-

*

gnus

gnus fuerit, & virorum præstantium. Nullus enim invenit, attulitque definitionem, quæ omnibus illius differentiis æque ac diffusæ notionis latitudini competat: quoniam neque inveniri potest, quod revera non existat. Cum itaque sperem, posse ex distinctione, adhuc neglecta, lumen clarum præferri cognitioni huius materiæ, cuius multum interest in bono regimine statuum, in me suscepi de ea scribere, facta membratim partitione: inquirens naturam illius in quavis significatione seorsim, neutiquam verò in communione confusa nominis, quod pura vox est. Agnosco molem operis, quod suscipio: fateor virium mearum debilitatem. Nihilominus cupio etiam ego descendere ad indagandam rem tam eximiam, qualiscunque ea sit peritia, quam studia politica, & usus aliqualis rerum publicarum, per annos quàm plures, impertiri mihi potuerunt. In regium thesaurum feruntur tributorum non modo amplæ portiones, solutæ à divitibus, sed minutæ quoque datæ à pauperibus. Equidem omnem laborem per bene collocatum putabo, dummodo quidpiam lucis attulero, etiam si non multum sit, cognitioni adeo dignæ & tam utilis materiæ. Nec reperitur imperitia inter humanas, quæ tantum noceat hominibus, quam perversæ opiniones in materia regiminis in animis imperantium: quas propter illi in brutum eum sophistam transmutantur, quem Plato descripsit, qui potius suavi sermone, quam argumentis fallacibus perducit subditos ad credendum, & faciendum quantum ille falsi adfert, & pravi commendat. Curabo ut opus procedat ordine, utque ex veris principiis Politicis, à Philosophis non solum, sed à ministris quoque status admissis, tendat ad conclusiones. Detegetur vera & recta Politica, utilis æque imperantibus, quam parentibus. Delineabitur quoque apparens Politica, non ut quispiam eam amplectatur, sed ut evitetur à Principibus. Et à subditis (si in eam incidant) agnoscantur propria peccata, in quorum poenam Deus permittit tam grave flagel-

Plato lib. 6, de Justo.

flagellum: cum ipsa dicat S. Scriptura, (1.) quod *Deus faciat regnare hominem hypocritam propter peccata populi*; & sic eorum ipsos poeniteat, & vera eadē poenitentia deleant. Etenim placatus Deus aut regem dabit illis meliorem, aut eundem Regem ex pravo in optimum mutabit, cum in divina sit manu Regis Cor. (2.) Dignitas, utilitas, & pondus materiae postulant ab auctore, qui eam pertractat, diligentiam accuratissimam, & animum intentū; quod de me promitto, & profiteor. Postulant quoq; parem attentionem a lectore, ut de rebus quæ dicentur, iudicium firmum ferre possit: ita ut veram doctrinam comprobet, & optima monita, ut occasio feret, re ipsa exerceat.

PARS ALTERA.

Nomen Rationis di stato, Ratio status, æquivocum esse, hoc est, habere illud diversas significationes:

¶ expositio vocabuli Æquivoci.

Pro hypothesi habeo, verbū *Rationis di stato*, *Ratio status*, æquivocū esse, i. e. plures habere significationes. Opus est, ut id ostendatur, ne videar iniquè reprehendisse scriptores me antiquiores. Sed quoniam non omnes fortè, qui hunc librum in manus sument, logicæ operam dederunt, utile erit exponere, quid sibi velit, habere plures significationes, sive vocabulum esse æquivocum, propter eaq; non admittere unā communem definitionem. Aristoteles (3.) Æquivoca definit: *quæ nomen commune habent, at definitionem essentialē juxta nomen illud diversam.* Cujus definitionis sensum exponam hic expositione minus scholastica, in eorum gratiam, qui parum in scholis versati sunt. Nomen *status* significationes habet, quæ pluribus competunt; denotat enim Romanum, Neapolitanum, Vene-

* 2

tum,

(1.) Job. 35. (2.) Proverb. 21. (3.) Prædicam. in Princip.

Præfatio

tum, Genuensem, & tandem omnes nationes, hominesque natos
in Itala tellure, intra limites maris & Alpium, quos illi dat
Poeta:

Ch' Appenin parte, e'l Mar circonda, e l' Alpe.

Quam Apenninus dividit, & mare circumdat, & Alpes.

Attamen licet tot homines, gentesque significet nomen hoc, unū
habet commune genus, quod proximè omnes denotat, estque
homo intra confinia Italiæ natus, sub quo comprehenduntur,
tanquam partes, Romanus, Venetus, & sic Apulus, Romanensis,
Thuscus, & similes.

Ex adverso nomen *Alexander* exprimit Magnum Ale-
xandrum, Alexandrum Epirotam, Alexandrum Pheræum, &
Alexandrum Magium, Antistitem olim scientiæ & eruditionis
fidem excedentis, nec minùs integritatis vitæ, plurimosque alios
ejusdem nominis: at nullus Alexander communis eo nomine
expressus est, per quem significantur singuli Alexandri. Est itaq;
hoc discrimen inter bina illa nomina, *Italus*, & *Alexander*, quod
prius quam plurimos significet homines, at sub una re commu-
ni comprehensos, quæ primum *Itali* nomine expressa est, perq;
eam denotati sunt Itali singuli: at nomen *Alexander* significat
plurimos Alexandros, qui in nullo communi Alexandro con-
veniunt, sed nomen solū commune habent. Jam quibus nomen
solum commune est, nec eandem habent definitionem, æquivo-
ca sunt: cum illis non sit definitū commune, propterea quod ni-
hil commune una habeant, præter solum nomen, quod non re-
cipit essentialē definitionem: cum essentialis definitio rerum
sit, non nominum. Cetera quæ præter nomen ullam rem com-
munem habent, univoca, non æquivoca dicta sunt. Secun-
dum ea quæ dixi, erit nomen *Alexander* æquivocum, at *Italus*
minimè. Sufficiat huc loci hæc expositio: quā cum applico meo
proposito, assero, quod nomen *Ratio* status plurima significet,
quæ in nulla re communi conveniunt, sed in nomine solum sive
vocabulo

vocabulo significativo, & quod eam ob causam æquivocum sit. Idque demonstro, primum ratione habita binarum vocum, *Ratione, Rationis, & distato, status* separatim consideratarum, & deinde ut ambæ inter se conjunguntur.

Quod ad vocabulum *Ragione, Ratio*, quod sit æquivocum, ita manifestum fiet. Habet illud diversas significationes: primò enim significat *facultatem ratiocinandi*, ut apud Petrarcham: *la voglia, & la ragione combattuto hanno: voluntas & ratio inter se pugnarūt.* Deinde significat *operationem* ejusdem facultatis, hoc est, argumentationem, & syllogismum. Boccacius: *prima con vere ragione ni diffender la fama mia.* Primò veris argumentis defendam existimationē meā. Tertium significat *causam*. Idem Boccacius: *Mise mano al coltello, è disse, traditor tu se morto. Io nō mi posia domādar perche ragione*, cioè, perche cagione. Cultrum manu prahendit, dixitque, *preditor te tradam morti.* Non vi quæsum quapropter, hoc est, ob quam causam. Quartò significat *justum & rectum*, tandemque *jus* Latinis dictum. Hoc sensu dicimus, *Il Judice farragione: judicem jus dicere.* Et in eod. Petrarcha: *Ragione ben, ch' alcuna volta io canti: Equum est, ut non nunquam cantem.* Quinta modo dictæ vicina est, & significat *actionem*, sensu juridico sumptā, secundum quam in libellis contractuum & ultimarum voluntatū dicitur, *tradere omnia bona & actiones*; diceremus nostro sermone, *dare tutti i beni, et tutte le ragioni.* Sextum significat *regulam*: eo sensu dicemus, *che per ragione di scherma non bisogna far moto in mensura: secundum regulam Athletica oportet servare mensuram*: hoc est, secundum Athleticæ regulam, adversario multum vicino, non licet movere se sine manifesto periculo. Et hæc significatio includit utile, & illud quod juvat operationem.

Septimum significat *pretium rei*, unde vulgari sermone

dicitur: *aragione di tanto il braccio, ulna a eo pretio*: & Boccacius, *Non ne vuol meno ch' à ragione di trenta il centinaio*, Non vilius vendet, quam centena pro pretio triginta &c. Octavum significat, *calculus*; ut cum dicimus, *salda la ragione, rationes conficere*: sive absolvere computum. Nonum genus, vel speciem significat, ut apud Petrum Crescentium: *Il miglio è di due ragioni*, hoc est duorum generum, sive specierum est milium. Decimum significat scientiam ipsam legum, & ita dicimus, *Ragion civili & Canonica*: Jus Civile & Canonicum. Boccacius. *Un armario di ragion civile* furiputato: *armarium juris civilis habitus est*. Subsisto in hisce decem significationibus, licet alia etiam inveniri possent. Haftenus clarum est, vocabulum *Ragione*, id est, *Ratio*, res exprimere diversas, & diversimode accipi: sed & æque clarum est, quod non est quædam communis Ratio, quæ recensitas omnes complectatur significationes, & per quod vox Ratio illas significet. Sed ex binis id probabo, quæ ad ea, quæ dicenda sunt, spectant: estque significatio Justitiae, & illa regulæ, quæ utile concernit. Jam utile & justum non habent commune genus: nam justum sub honesto est, quod genus est ab utili distinctum. Et si quispiam responderet, ambo contineri sub bono: respondeo, bonum etiam æquivocum esse, secundum doctrinam Aristotelis in Ethicis (1.) Sed ulterius tradit Aristoteles, (2.) illa quæ diversis subjiciuntur sensibus, & eadem fruuntur voce, æquivoca esse, ut perspicuitas vocis, & coloris; illa ad auditum, & hæc ad visum pertinet. Jam regula, & justum à diversis cognoscuntur potentiis: nam regula per se ipsa soli cognitioni subjecta est, hoc est intellectui practico, quatenus ab appetitu plane liber est. Etenim judicium de regulis factis, & tandem de artibus, nihil rei cum appetitu habet. At justum simul appetitum requirit: nam res morales, ut judicium fiat bonum rectumque, appetitum rectum exigunt, ut cum consilio desiderium boni honesti copulatum sit, (in bonis electionibus) quod continet rem electam: quale desiderium exappe-

exappetitur est, ut demonstravi in mea Ethica. Quoniam igitur intellectus, & appetitus facultates sunt diversæ, intellectus cum appetitu unitus criteriū efficiet, scilicet potentiam quandam judicariam, differentem ab intellectu per se solum.

Vocabulum pariter *stato*, status, æqui vocum est, scorsim sumptum: etenim non solum dominatum significat, sed etiam conditionem personarum: ita Petrarch.

— — — *Ch' il dolor distilla*
Per gli occhi miei del vostro statario,
dolor destillat

Ex oculis meis ob vestrum statum infelicem.

Ceterum quatenus quoque dominatum significat; variat significatio. Etenim aut pro subjectis terris accipitur, aut pro forma principatus, qui dominatur. Sumebatur pro locis subjectis à Guicciardino (1.) in oratione Pauli Antonii Soderini, cum amissis Seretiano, Seretianello, & Pisa Florentinis diceret, perdidisse ipsos sui status partem magnæ æstimationis; ubi status regionem, & subditos populos exprimebat. Significat formam principatus, sive regiminis apud Dantem, ubi de Cesena patria mea disserens, inquit: *Tra signoria si vive, è stato franco*, inter dominatum vivitur, & statum liberum. Et ita Bernhardus Senius scriptor Florentinus, virque doctus utebatur voce status, pro republica, & forma imperii, ubiq; in versione sua Politic. librorum Aristotelis, dicens inter loca alia lib. 3. pol. cap. 4. *È padrone in ogni Città è il reggimento, o il modo del governo di quella: E tal governo si chiama Republica, o stato*: ubique summam potestatem habet in civitate regimen, sive modus regiminis. Et ejusmodi imperium resp. dicitur, sive status. Hæ significationes satis diversæ sunt. Nam uno modo Veneti nihil planè perdidierant de suo statu, amisso imperio in continenti, cum eandem imperij formam retinerent, imò propter eas calamitates magis uniti, magisque concordessent,

quam

(1.) lib. 2. hist. Ital.

quam unquam antehac : at secundum alteram significationem, insigne damnum & magnum fecerant, quod ex florenti & invidiosa ante prolapsi erant in conditionem miserandā, etiam ipsis ferè inimicis, sanè ipsis Italis, quos olim æmulos habuerant.

Quod etiam copulatis hisce binis vocibus nomen *Rationis status*, id est, *Ratio status*, æquivocum sit, duobus modis sciri potest. Alter est, quod vocabulum *Ratione*, i. e. *Ratio*, connectatur cum illo status in pluribus suis significationibus æquivocis : scilicet, quatenus significat justum, & rectum, & quatenus significat, vel includit utile : quatenus etiam significat causam, & quatenus significat speciem. Si quærat, qua justitia Ottomanii Imperatores interfici curent fratres suos, & nepotes, respondebitur jus esse status : idemque erit, ac si respondeatur, id ipsos facere per *Rationem status*. Unde colligitur, quod *ratio status* eo sensu nihil significat aliud, quam justitiam, & jus status. Et in eo *Juris Rectique sensu*, utebatur hoc vocabulo Joannes Casa, cum diceret : *In vanum itaque laborant illi, qui Jus duplex statuunt, alterum detortum & falsum, & dissolutum, dispositumque ad rapiendum, & male agendum : & huic dederunt nomen Rationis status, ipsique attribuunt administrationem regnorum, & imperiorum : alterum simplex rectumque, & constans, & illud à curia & regimine civitatis regnorumque explodunt, & relegant ad litigia & contentiones contententium.* Sane *ratio*, quæ occupata est in litibus decidendis inter litigantes, jus est Latine dictum. Quando itaq; in principio ait *due rationi*, loquitur de duplici ratione, quæ Latinis *Juris nomine* veniunt : alterum rectum, alterum detortum. At si quærat, an bona *Ratio* fuerit status pro Romana plebe, (1.) transferre electionem Tribunorum plebis à Comitibus Curiatis ad Comitibus Tributa, is erit sensus, an fuerit bona regula in statu populari : & significatio spectat utilitatem, non justum. Porro si quærat, cui *Rationi status* competat Magistratus dare sorte, sensus est, cui generi

status,

1. Dionys. Halicarnass. lib. 9,

¶ Introductio.

Status, vel reip. accommo datum sit, & sic respondebimus, populari. Quod si dicamus, contentionem inter Romulum & Remum natam esse ex Ratione Status, intelligemus, propter Statum binos germanos inter se ferali odio diffedisse. Vocabulum itaq; Ratio, in pluribus suis significationibus æquivocis conjungitur cum vocabulo Status. Ita quoq; facile monstrabitur, quod vocabulum Status, illi Rationis, suis significationibus æquivocis pluribus jungatur. Sed satis sit in una id ostendisse. Quod porro ambobus junctis nomen Ratio Status æquivocum sit, sciri potest ex variis modis, quib; sumptum est a scriptoribus, qui de hac materia scripserunt. Alii enim sumunt pro cognitione mediorum aptorum ad instituendum, conservandum, & augendum imperium, quod utile respicit. Alii ponunt in legibus arcanis, & absconditis, ita ut sumant pro recto & justo, sive pro eo, quod *Justus* Latinis est. Jam quod res diversæ sint, utilitas status, & jus status, ita quidem, ut Ratio status, quatenus regulam significat, & utilitatem includit, & quatenus significat jus, diversas habeat significationes, præter probationes superius adductas, hanc addo, quod res aliqua utilis esse possit Statui & principi, quæ nullo modo justa sit: hoc est, quod respectus status non reddet justum impium facinus, quantumvis utile imperanti. Exempli gratia, Andronicus suscepta tutela Alexii legitimi Imperatoris, vita cum spoliavit & Imperio. (1.) Hoc parricidium, utile erat Andronico ad invadendum Imperium, at nullus credo opinabitur, hanc utilitatem status id præstare valuisse, ut res tam impia justa fieret. Et etiam si quispiam foret, qui illud crederet, (quoniã Thrasymachus apud Platonem definivit justitiã, quod esset *utilitas potentioris*) existimamus nihilominus, in hoc utile status, & justum status discrepare, quod alterum evidens sit, alterum ambiguum; qua ex re clarum fit, binas has significationes Rationis status inter se differre. Concludamus itaq; vocabu-

**

(1.) Nicetas in Andron. lib. 6.

cabulum hoc Ratio Status esse æquivocum, ut principio propo-
fui, nec ideo communi definitione definiri posse: sed primum
distinguendum, & post illa cuilibet significationi suam peculia-
rem esse dandam definitionem.

PARS TERTIA,

Fit enumeratio significationum Rationis

*Status. Et principio disputatur, an solum rem pravam
denotet, an vero æq. bonam & pravam.*

 Uoniam itaq; Ratio Status plures habet significationes,
opus est inquirere, quot illæ sint, quæ sunt considerandæ,
& secundum quas Ratio Status definienda sit ab eo, qui
hanc materiam pertractat. Dico itaq;, quod ex plurimis signi-
ficationibus Rationis, nonnullæ ad Statum non applicantur:
veluti quando significat calculū, pretiū, aut potentiā rationalē,
aut vero actionē sensu juridico sumptā. Binæ illæ, quarum una si-
gnificat justum & rectum, altera concernit utile jam expositum,
verè ad statum applicantur; ceteræ quatuor, possunt quidem ad
statum accommodari, & præsertim significatio causæ, & speciei,
(ut in parte antecedenti) nihilominus si absolute proferatur,
tanquam vocabulum incomplexum, Ratio Status, nullam di-
starum significabit. Superfunt itaq; binæ tantum, cum jus, &
utilitatem denotat, ad quas quomodo decima reducatur, pau-
lo post audiemus. Sed advertendum est, cuilibet harum dua-
rum etiam quandam inesse æquivocationem. Quæ ut rectius
intelligentur, opus est primum determinare, an vocabulum Ra-
tio Status solum rem pravam significet, an tantum bonam rem,
an vero bonam & pravam exprimat.

In

In hac re ambigua, quælibet pars nacta est suos fautores. Est prima itaq; opinio, significare rem pravam & iniquam. Et in hac opinione est Joannes Casa, cujus verba parte secunda adduxi, quæ illud volunt, ut ipse interpretatus est his verbis: *non animadvertentes, quod illud utile, quod hodie Ratio Status dicitur, aliter suadeat.* (1.) Inter Scriptores propiores nostræ ætati est, (2.) qui cum agnoscat binas rationes status, alteram veram, alteram apparentem, ait tamen, quod apparens nostro ævo sibi vindicaverit nomen *Rationis Status*, ita quidem, ut secundum hanc sententiam, cum absolutè dicitur *Ratio Status*, de apparente intelligatur & prava, nequaquam de vera & bona.

Alia sententia huic planè adversa est, quod *Ratio Status* tantum vera sit, bonaq; , & illam tantum significet. Est opinio hisce verbis exposita: (3.) *Utiarius* (ait) *falsum est mea sententia, nostris temporibus per Rationem Status nihil aliud intelligi, quam apparentem. Imo, magnam præsentis ævo faciunt injuriam, ita sentiente s. Etenim, licet ex multis casibus potuerit nasci opinio probabilis, quod Princeps quispiam usus sit apparenti Ratione status; certo tamen credere debemus, quod apud eosdem, & mundum universum, in genere differendo, per vocabulū *Rationis status*, non nisi vera, & bona intelligatur, propterea quod homo naturā inclinēt, & propensus sit ad bonum, natusq; ad prudentiā, & virtutem moralem, ut tradit Aristot. lib. 1. Politic. cap. 2. & nos libro quarto palam faciemus, ideoque ad sentiendum recte, & comprehendendum, & in usum ex natura deducendum, quod ab ipsa virtute, & prudentia illi demonstrabitur.* Ita exponitur tertia opinio.

Quarta opinio est, quod *Ratio status* & bonam veramq; significet, & pravam atq; apparentem; ideoq; unius alteriusque definitionem tradunt. Hunc ego amplector opinionem, adducorque primum ad hoc iis, quæ ipsi illi dicunt, qui contrarium sentiunt; nam ambæ in medium prolatae sententiæ concedunt, dari bonam & pravam, sive apparentem *Rationem status*.

** 2

tus

(1.) In Orat. ad Carol. V. (2.) Fracchetta. (3.) Frid. Bonaventura lib. 1. c. 6, de Rat. Stat.

tus, ut ex paulo ante allatis elucescit. Igitur vocabulum illud Ratio status, & unam, & alteram significat: alias si pravam solum exprimere, non posset dici, aliam bonam esse, aliam pravam, sed omnes essent pravae. Quemadmodum incontinentia, cum significet tantum habitum pravum, non dici potest, quod alia incontinentia bona sit, alia prava: & ex adverso, si bonam solum denotaret, non dici posset, quod alia esset prava. Sicuti de continentia, quæ solum significat habitum bonum, dici nequit, aliā bonam esse, aliam pravam, cum omnis bona sit. Adducor præterea argumento. Etenim vox status, ut vidimus, binas complectitur significationes, quarum una subditos exprimit, altera pertinet solum ad imperantes, & regentes: ita quoque duobus modis utile, & jus status accipitur, scilicet pro utili & iusto totius corporis status, tam imperantis, quam parentis, & accipitur pro utili solo Rectoris, neglectis subditis. Utile hoc pravum est, ut postea audiemus, (1.) illud vero bonum. Et, quod hinc sequitur, Ratio status binas habet significationes, unā bonā, & unā pravā, aut dicamus potius, alterā rei bonæ, alterā pravæ. Hæc itaq; prima sit conclusio, quod per se Ratio status significet & bonam veramq; & pravam & apparentem. Adde porro, quemadmodū virtus significabat Latinè Genus virtutum, specialia vero modo significabat fortitudinem, ut nos docet Cicero: (2.) ita quoque nomen hoc Ratio status, uti per se significat & bonam & pravam, ita speciatim denotat apud Statistas hodiernos pravam & apparentem; idque ideo, quoniam eorum opinio de vocabulo status magis utile est Principis, & Principatus, quam totius communitatis. Quemadmodum seculis magis luxuriæ deditis, verba ex se honesta, & olim pro honestis recepta, (3.) v. g. *patrare bellum*, *ducere Exercitus*, *tollere Pedes*, turpi sensu veniebant apud Romanos, (4.) ita jam a plurimis politicis, & statistis, Ratio status pro vocabulo pravo habetur. Quamobrem
 fortè

(1.) lib. 1. cap. 12. (2.) Tuscul. (3.) Quintil. lib. 8. cap. 3. (4.) lib. 2. ad Attic. ep. 1.

fortè rectius dicetur per Rationem Status factum, quando Nero interfici curabat Corbulonē, qui potuisset, si animum induxisset, sua virtute & æstimatione imperium in periculum adducere, quam cum subsignaret sententias in reos latas, qui mortem promeruerant. Non tamen est, quod non pateat, quod vis vocabuli sese ipsa extendat etiam ad sensum bonum, & quod in una & altera significatione consideranda, & definienda sit Ratio Status: ut Latini, in definienda virtute non subsistebant in solâ fortitudine, sed in genere eam definiebant. Quod ad argumentum contrariū, inclusum verbis recensitis, facillime dissolvitur. Non recte infertur, homo ad bonum propensus est, igitur Ratio status non significat rem malam. In vocabulis enim, & verbis rerum pravarum, velut tyrannidis, & intemperantiæ, clara est falsitas consequentiæ. Et in indifferentibus quoq; , ut fama, & similibus, eadem falsitas elucet. Significant enim & bonam rem, & malam: v. g. Fama rem bonam significat in his Virgilio:

Summius Aeneas fama super æthere notus:

Malam in istis ejusdem auctoris:

Fama malum quo non aliud velocius ullum.

Subjungunt iidem aliud argumentum, sed indirectum: estque, cum in dubium quoddam incidunt, quod communiter attribuantur Rationi status nonnullæ actiones pessimæ: cujus generis est, curare interfici homines magnæ virtutis, magnæque apud populum æstimationis, suæ securitatis gratia: sicut Tiberius fecit in Germanico tollendo. Et respondent, nâci hanc opinionem ex errore, ob imperitiâ, & inertiam ejus, qui ita credidit: dum in malam partem sumperunt certas actiones apparenter pravas, at re ipsa optimas. Quod argumentum non solum dissolvitur, sed & retorquetur. Etenim cum fatetur, hanc opinionem, quam ego sustineo, & ille oppugnat, provenire ex fundamento pravo, concedit, quod existat opinio de ejusmodi

** 3

signi-

significatione: at ejusmodi opinio nequit existere, ut non iidē aliiq; utantur ista significatione: igitur loco ejus quod significationē rejiciat, eam probat. Nec quidquam ad rem facit, quod ex malo principio nata sit opinio, & significatio: nam quæcunq; tandem ejus origo sit, usus satis est ad confirmandam significationem, quamvis ex pravo natam principio. Analogia vocabuli requireret sæpius, ut diversum esset ab eo, atque est: sed usus jubet ita efferre, ut consuetum fuit: quod monuit, & fassus est Cicero. (1.)

PARS QUARTA.

Enumeratio significationum ab- soluitur.

REvētamur modo ad significationes vocabuli *Rationis* status, ut in unū omnes colligamus. Quoniam principio vidimus, significare illam & justum, & utile, & modo intelleximus, significare verum & apparens justum, verum & apparens utile: colliguntur quatuor ejus significationes, binæ justæ, unum veri, & unum apparentis, & binæ utilis, unum veri, & alterum apparentis. Sed monendum porro est, quod justo vero ab una parte, & utili vero ab altera, alia quædam se admisceat divisio, estque, quod justum aliud tale est communiter, aliud extra ordinem tale est: idemque de utili putandum. Voco justum communiter illud, quod secundum vulgarem cursum legum, vel naturalium, vel positivarum justum est. Voco extra ordinem justum illud, quod cum non sit secundum vulgarem cursum tale, sit alicujus rei, casus, & causæ gratia justum. Quæ res & causa, si propter statum, ejusq; gratia est, dicitur in specie justum status. Exemplo sit hoc. Morte mulctare furtū unius po-
mi,

(1.) de claris Oratorib.

mi, legitimō modo foret injustitia: at milites ita punire, apud quos, propter salutem status, opus est severa militari disciplina, evadet justum, publici gratia. Justum hoc extraordinariū ita dictum est: quoniam contra, vel supra justum legitimum est. Eadem quoque distinctio utili accidit. Nam gratia exempli, possidere quandam civitatem latos fines, & omni re affluentes, de legitima, & communi sententia utile est amplitudini civitatis, & ut civibz bene sit. Nihilominus Venetorū angusti fines, Genuensium & Florentinorū regio sterilis, & minus sufficiens, profuit illis civitatibus, ob industriam, ad quam ob necessitatem adacti sunt: & cujus adminiculo binæ priores per navigationes obtinuerunt amplum imperium, etiam si non ab utraque parte æque fuerit conservatum. Et Florentia, copia opificum & negotiatorum opulenta reddita, valuit, etiam accedente numero & ferocia populi, imperium extendere ulterius in Hetruria, seque etiam tueri adversus vim magnam externam. Jam, ad hujusmodi tam justum, quam utile extraordinarium, nonnulli scriptores restrinxerunt Rationem status. Ad justum extraordinarium reduxerunt, qui definiverunt contraventionem Juris ordinarii: (1.) tum quoque, qui eam collocarunt in certis intimis, & absconditis legibus, & privilegiis. Et illi, (2.) qui pro fundamento posuerunt, quod ars abscondita sit, non legitima gubernandi, ad utile extraordinarium respexerunt: fortassis quoque ad justum extraordinarium. Idem dixerunt, illam non incedere via legitima, et quod per illam Princeps possit operari res quamplurimas, ultra communem usum.

Quoniam itaque tot sunt significationes vocabuli Rationis status, minimum secundum varias opiniones, quæ de illa sunt, ut natura illius cognoscatur in suis significationibus, apparet, sex ante res sedulo perpendendas esse. Primum, quodnam sit justum verum legitimum status, & regiminis publici, Secundū quod.

(1.) Scip. Ammiratus. (2.) Bodavencia,

quodnam sit justum extraordinarium verum. Tertium, quodnam sit justum apparens. Quartum, quodnam sit utile verum ordinarium status. Quintum, quodnam sit utile verum extraordinarium. Sextum quodnam sit utile apparens. Quibus prioribus duobus libris expositis, tertio factu erit facile, veras eruere definitiones Rationis status, & judicare de datis in hunc diem ab aliis. Hæc erit itaque distributio operis in libros tres.

Primus liber erit de justo status, divisus in partes tres, quæ erunt,

Prima, de justo legitimo vero status:

Secunda, de justo extraordinario vero:

Tertia, de justo apparente.

Secundus liber erit de utili status, divisus in partes tres.

Prima pars aget de utili legitimo vero:

Secunda, de utili extraordinario vero:

Tertia, de utili apparente.

Tertius liber aget de aliorum definitionibus, nostrisque Rationis status.

Definitiones aliorum hæ sunt:

Boteri, relata cap. 1. defensa adversus Bonaventuram cap. 2. explosa ab Auctore cap. 3.

Fracchettæ, collocata Cap. 5. rejecta cap. 8.

Ammirati, enarrata Cap. 9. reprehensa cap. 12.

Bonaventuræ, relata Cap. 13. confutata Cap. 18.

Ex iis, quæ de justo differuntur, & utili vero, legitimo, & extraordinario, apparebit Politica vera & bona.

Ex iis, quæ dicuntur de justo, & utili apparente, detegetur Politica personata.

Moni.

MONITUM.

Ed ut finiam de varietate significationum R. S. observo, quod propter istam copiam contingat, ratione antecedentium, & nonnunquam subsequentium verborum, illam ad hanc, vel illam significationem restringi. Do exemplum hoc. Si jus dicit Ictus secundum leges civiles, non dicetur judicare ex Ratione status: nam si sic loqueremur, indicarem, sententiam haud ferre secundum leges communes, vocantes novo nomine, & insolito, iudicium ab ipso latum, & quod sic non judicaret secundum communem legum viam, quibus tenetur. Et propter hoc velamen, restringitur tum significatio ad iudicium è re, & utili, non ex iusto latum. Ex adverso si quis dicat, bonam esse Rationem status, curare, ut iudices sententiam ferant secundum leges constitutas, & secundum earum æquitatem, non credo repertum iri ullum sanæ mentis, qui id negaverit.

PARS QUINTA.

Afferuntur, & dissolvuntur nonnulla dubia adversum ea, quæ dicta sunt.

Pro Epilogo hujus introductionis, proderit dubium quoddam afferre magis urgens, adversum ea, quæ dicta sunt, idque remove: nam plurima alia per se evanescent, ex declaratione rerum dicendarum, prout de iis proposuimus. Dubium itaque est de significatione, attributa à me Rationi status, quod Jus latine significet. Reprehendunt nonnulli (1.) hanc opinionem

(1.) Frid. Bonavent. lib. 1. c. 6.

nem, quando dicunt, è contrario significare latinum vocabulum, Ratio. Verba ita sonant: *sed cum dicimus Ratio status, non intelligimus, quod verbum hoc Ratio respondeat illi alteri Juris: sed secundum sensum vulgarem, ut hodie loquimur, verbo Rationis, quod desumptum est ex Græco λόγος.* Quibus verbis, ut & eodem loco, nullam addunt dictorum rationem: sed alibi videntur probare, quæ dixerunt, cum considerant, quod legum peritus, qui regi secundum leges, non dicetur unquam ab ullo sanæ mentis, quod gubernet secundum Rationem status, quando in usum transfert, id quod ipsæ leges constituerunt. Sed huic argumento paulo ante, sub finem præcedentis partis, responsum est.

Altera ratio deinde ex eorum dictis eruitur, estque hæc: si fuisset per vocabulum Ratio status significatum Jus, cum Jus se extendat etiam ad leges, etiam lex posset à Ratione status significari, id vero fieri haud posse, simpliciter pronunciant. Idemque probant: nam lex materiam habet, & objectum determinatum: Ratio status nec materiam, nec regulam habet determinatam. Estque hujus rei fundamentum hoc, quod illa adeo mutabilis est, ut quod hodiè probet, oporteat sæpius, mutata rerum conditione, cras improbare.

Ad id responderetur; si illis animus est demonstrare, Rationem status non se extendere ad leges, in eodem isto sensu, quod non omnis Ratio status lex esse possit, & nulla lex Ratio status, decipiuntur, & falsa dicunt, & argumentum allatum vim nullam habet illud probandi. Falsum est: nam quæram ex illis, an leges prætextuū, quas recenset Aristoteles, (1.) sint Rationes status an non; scilicet, in Oligarchia, ut non teneantur pauperes arma tractare, & iis se assuefacere, at omnino divites: & in Democratia ex adverso, ut pauperibus, cum ad comitia veniunt, & causas judicandas, merces persolvatur, divites minime cogantur illis interesse. Si fatentur esse Rationem status, & alteram quidem paucorum, alteram regiminis popularis, jam fatebuntur, quod cupio. Si ne-

gant,

(1.) Polit. lib. 4. c. 13.

gant, adversum ibunt sensui vulgari, illique Aristotelis, qui cum appellat has, & similes leges, simulationes, & prætextus fraudulentos, non aliud quid intelliget, quam quod significabitur à Ratione status. Ita lex sancita à Tullo Hostilio, qua à Comitibus Curiatis ad Centuriata transferebat electionem Magistratum, deliberationem de bello & pace, de approbatione & abrogatione legum, Ratio status erat nobilium, & divitum, ad infringendam multitudinis auctoritatem: quæ fraus in multitudinem efficta, (sed quæ fortè tum imperio fuit salutaris) notata est à Dionysio Halicarnassico: *Hoc institutum (inquit,) tanto potiores divitum partes efficiens, sefellit plebem, ut diximus, deceptamq; amovit à tractatione Republicæ. Omnes enim putabant se æquari, dum virum suffragia ferunt in sua quisque centuria, sed in hoc decipiebantur, quod non animadvertabant &c.* Sed ex adverso, quod electio Tribunorum plebis ex Comitibus Curiatis transferretur ad Tributa, Ratio status fuit in commodum plebis, satis cognita, perspectaque à Velerone, qui eam terebat, & Lætorio, qui obtinuit, ut perferretur: (1.) nec minus à Senatu, qui pro virili contra nitēbatur. Ita quidem, ut cum illi dicunt, nullum sanæ mentis affirmaturum, legem esse Rationem status; ego è contrario dico, non facile reperiri prudentem, qui non fateatur, quandam legem esse Rationem status. Ad probationem porro, quod lex habeat materiam, & regulam determinatam, non autem Ratio status, quodque sit adeò mutabilis, ut quod hodiè jubeat, cras mutata rerum sorte, rejiciat: nego rationem Status non habere materiam, & regulam determinatam, quod videbimus postea, quod illi sit in qualibet significatione: & quod illa, mutatis rebus, se immutet. Idem etiam lex facit, minimum quantum ad mentem Legislatoris: cum mutatis rebus etiam pereat vis ejus, ideoq; in usum non deducenda sit. V. G. qui scutum abjiciet, morietur. Hæc lex in illo, qui scutum abjiceret, destitutus armis aliis, ad agendum præcipientem inimicum de muro urbis, quæ posset alias capi, non inveni-

lo-

(1.) Tit. Liv. lib. 2. c. 56.

locum. Ideoq; leges plurimas patiuntur exceptiones, quæ ex æquitate sec. Aristotelem (2.) æstimandæ, & in usum traducendæ sunt. Ideoq; regulam habere, & pati exceptiones, commune est Rationi status cum legib⁹: at inter illa hoc intercedit discrimen, ut cum legum exceptio non dicatur lex, sed æquitas: ita ex adverso Rationis Status regulæ & exceptiones, Rationes status sunt, & ita vocantur. Itaq; argumentum non infert, quod Ratio status non possit esse lex, sed quod non semper sit lex, nam est etiam exceptio a legibus. Ne dicam, quod non omnis regula Rationis Status expressis verbis erit a lege imperata. Quod sufficiat dixisse ad dissolvendum argumentum: nam libro tertio porro audiamus, quomodo Ratio Status lex sit, & quomodo non sit, & quando, & quousq;. Jam cum differuerim de significationibus vocabuli Ratio Status, cumq; ostenderim primum, æquivocum esse, ulteriusq; posuerim divisionem operis in partes suas, quam subjungam quoq; minutius divisam, superest rem ordiri.

(2.) 5. Ethic. cap. 10.

